

**ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО
ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА
У СВІТОВИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ
КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ**

Гордістю і славою України назвав український балетний театр і національну народно-сценічну хореографію видатний реформатор танцювального мистецтва ХХ століття, художній керівник легендарної паризької «Гранд-Опера», президент Всесвітньої ради танцю ЮНЕСКО, українець за походженням Серж Лифар. Ще чотири десятиліття тому він був глибоко вражений і захоплений майстерністю артистів балету Київської опери, які з тріумфом гастролювали в Парижі на сцені театру «Шан-Елізе», а також фантастичними виступами Ансамблю танцю України, очолюваного славетним хореографом Павлом Вірським у багатотисячному Палаці Конгресів.

Неперевершений майстер масштабних національних хореографічних полотен і витончених мініатюр П. Вірський неодноразово повторював, що «українці народжуються з танцем в крові», що «танець у самому менталітеті нації, яка є чи не найбільш танцювальною в світі». І це не було перебільшенням. «Богом танцю» називали майстри балету Європи українця Сержа Лифаря. Як про генія хореографії писала про П. Вірського світова критика. А скільки талановитих українців — блискучих танцюристів, балетмейстерів — постановників і хореографів-педагогів — внесли неоціненний і самобутній мистецький вклад у розвиток усіх жанрів, видів і напрямків хореографічної культури планети!

Адже крім С. Лифаря, який за тридцять років своєї праці в «Гранд -Опера» зробив французький балет чи не найкращим у світі, українка Тетяна Ісаченко (Гзовська) відродила у 40-ві — 60-ті роки ХХст. балетний театр Німеччини, очолюючи першокласну трупу Опері Західного Берліна, Іван Тарасенко (Джон Тарас) учень американського метра Джорджа Баланчина -тривалий час успішно керував першою балетною трупою США — «Нью-Йорк Сіті Балет», а Геннадій Задніпровський-Підлісний (Вацлав Орліковський) відродив і очолив після другої світової війни балет Віденської опери, а згодом і балетний театр Швейцарії, буковинець Алекс Урсуляк, що народився у Канаді, двадцять років

керував кращою європейською Академією балету імені Джона Кранко і широко відомою балетною трупою Штутгартської опери; блискучий класичний танцівник Володимир Дерев'янка, котрий був окрасою балету міланського театру «Ла Скала», нині очолює Велику німецьку оперу в Дрездені... Це лише кілька імен, вписаних на скрижалі історії хореографічної культури ХХ століття.

Майже на всіх кращих балетних сценах планети танцюють українці, прикрашаючи сузір'я всесвітньовідомих зірок балету ХХІ століття. Володарка Гран-Прі Першого міжнародного конкурсу артистів балету та хореографів імені С. Лифаря в Києві, молода солістка Національної опери України Ірина Дворовенко стала примою-балериною «Метрополітен-Опера» в Нью-Йорку. Перший танцівник світу — 2001, прем'єр балету оперних театрів Відня, Парижа, Токіо, Штутгарта український юнак з Кривого Рогу Володимир Малахов, з тріумфом гастролюючи по світу, на початку нового століття ще й очолив балетний колектив Великого оперного театру Берліна. А юний киянин, золотий лауреат міжнародних конкурсів у Києві та Лозанні, прем'єр першого оперного театру Англії «Ковент-Гарден» Іван Путров за видатні акторські досягнення в сучасному і класичному репертуарі одержав звання «Кращий танцівник об'єднаного Королівства Великої Британії '2003».

В Україні засновані й успішно утверджують свій авторитет у світі міжнародні конкурси балету ім. С. Лифаря на сцені Національної опери України та класичного танцю імені славетного хореографа сучасності, українця за походженням Юрія Григоровича «Фуете» в «Артеку» на Південному узбережжі Криму. Все більшої популярності набувають також міжнародні хореографічні фестивалі «Серж Лифар де ля дане» і «Діти й зірки світового балету» в Києві та «Зірки світового балету» в Донецьку, на яких виступають найкращі молоді артисти з різних континентів планети.

Ці престижні конкурси, головою журі яких з 1994 року є найвизначніший балетмейстер сьогодення Юрій Григорович, котрий понад 30 років очолював у славу балетну трупу московського Великого театру, відкрили багато нових обдарувань і стали щасливим стартовим майданчиком для злету юних талановитих балерин, солістів та хореографів до визнання і слави. Широко знані сьогодні в Європі Ірина Дворовенко, Олена Горбач, Іван Путров, Аліна Кожокару, Надія Гончар, Анастасія Волочкова, Наталія Калиниченко, Олена Андрієнко, Денис Матвієнко, Олексій Ратманський, Раду Поклітару, Андрій Іванов, Леонід Сарафанов, Євген Колесник — це лише кілька прізвищ з тих, кому саме київська сцена і лифарівський конкурс відкрили широкий шлях до вершин хореографічного мистецтва.

Балет столичної Національної опери й обласних оперних театрів України, зокрема Одеси, Донецька, Дніпропетровська, Харкова й Львова та ушлявлений Національний ансамбль танцю ім. П. Вірського, керований сьогодні Мирославом Вантухом посідають все більш почесне місце в європейській та світовій художній культурі, з тріумфом гастролюють по всіх континентах планети.

Величезний вплив на поступ сучасної світової народно-сценічної хореографії й особливо на відродження танцювального мистецтва української діаспори в Канаді, США й Австралії має творча натхненна діяльність унікального ансамблю імені П. Вірського і самобутня багатюща балетмейстерська спадщина цього Майстра, діяльність якого — ціла епоха художньої культури людства.

Сучасний балетний театр України, його здобутки і досягнення теж позитивно впливають на розвиток європейського балету, а визначні постановки видатного хореографа ХХ століття, українця Анатолія Шекери, які продовжують прикрашати діючий і гастрольний репертуар Національної опери, захоплюють масштабністю, багатоплановістю та філософською глибиною, і за однастайними оцінками зарубіжної критики є надбанням хореографічного мистецтва ХХІ століття.

Великий і славний історичний шлях пройшли крізь століття український балетний театр та національна народно-сценічна хореографія, які сьогодні є славою і гордістю незалежної України, одним з найважливіших і найбільш пріоритетних напрямків духовного відродження та гуманізації нашого суспільства, конкретним і реальним виявом інтенсивного входження та успішної інтеграції українського мистецтва у європейський та світовий художній процес.

Своїм корінням історія української хореографічної культури сягає до сивої давнини, зокрема до щедрих багатств національного фольклору, що вражають жанровим розмаїттям, неповторністю рухів та композицій, до танцювально-пісенних весняних ігрищ та ліричних дівочих хороводів Київської Русі, до іскрометних героїчних танців відчайдушних козаків і масових видовищ-змагань Запорізької Січі, звідки беруть свій початок славнозвісні «Козачки», «Гопаки» та патріотично-войовнича танцювально-пантомімічна клятва запорожців на освяченій зброї «Гонта», до самобутнього мистецтва безіменних танцюристів-віртуозів українського театралізованого ансамблю «Падекозак», які своїми високими стрибками і карколомними обертаннями в повітрі вразили 1669 року артистичний Париж, про що захоплено писав у своїх щоденниках перший директор французької Королівської академії танцю П'єр Бошан, уривки з яких вже на початку ХХ століття надрукував найбільш авторитетний англійській балетний часопис «Dancing Times», до народно-танцювальних комедійних інтермедій шкільного театру XVII–XVIII

століть, до різноманітних балетних вистав та дивертисментів, побудованих на основі класичної або народно-сценічної хореографії, в кріпосних театрах заможних поміщицьких маєтків в останній третині XVIII — на початку XIX століть. А вже 1805 року в Києві біля Володимирської гірки на місці Національного Українського Дому було збудовано і відкрито Міський театр, серед перших вистав якого завдяки великій балетній трупі антрепренера Дмитра Ширая почесне місце поряд з операми та водевіями посідали балети і танцювальні дивертисменти. Вони поклали початок постійним балетним виставам і професійній хореографічній освіті. З середини XIX ст. київська театральна сцена стає одним з найпрестижніших центрів європейського оперного і балетного мистецтва: тут гастролюють найвидатніші солісти, танцівники і всесвітньовідомі балерини з Москви, Санкт-Петербурга, Відня, Парижа, Мілана, Мадрида, Варшави, Праги, Берліна. Кияни мають можливість дивитися кращі європейські балетні прем'єри, зокрема народжені у паризькій Гранд-Опера романтичні балети «Жізель» та «Корсар» А. Адана, «Корнелія» та «Сільвія» Л. Деліба.

Цей величезний творчий шлях української хореографічної культури від фольклорних джерел до балетного сьогодення сповненого багатогранних мистецьких пошуків, вже давно вимагав ґрунтовних наукових узагальнень й аналітичних співставлень з європейськими та світовими художніми процесами.

У сучасному зарубіжному мистецтвознавстві вже багато десятиліть існують такі самостійні підрозділи, як хореологія та балетознавство, що інтенсивно розвиваються в академіях, науково-дослідних інститутах та численних фахових центрах, насамперед, у Франції, де першу в світі Академію танцю було засновано ще за часів короля Людовика XIV в 1661 році у Парижі, а також в Англії, Німеччині, Австрії, Італії, Угорщині, Швейцарії, Данії, Чехії, Польщі. В Україні ці галузі мистецтвознавства ще не здобули офіційну прописку ні в науково-дослідних установах НАН України, ні у вищих навчальних закладах, хоча саме хореографія є однією з найбільш відомих у світі складових нашої художньої культури, а Національний академічний ансамбль танцю імені П. Вірського, та балет Національної опери України презентують мистецькі здобутки нашої суверенної держави на всіх континентах планети.

Проблеми інтеграції українського хореографічного мистецтва в європейський культурний процес, взаємодія і взаємовпливи різних жанрів та видів національної художньої культури з ідентичними явищами світової, що сьогодні набувають особливої актуальності, ще й досі залишаються на периферії наукових інтересів мистецтвознавців.

Гучні гасла про необхідність наблизитися до Європи, заклики сміливіше й активніше інтегрувати у світову культуру все ще залишаються гучними декла-

раціями і, на жаль, не стимулюють появу ґрунтовних досліджень, присвячених вивченню українського театрального і хореографічного мистецтва в контексті європейського культурного простору. Створення таких праць вимагає, як мінімум, глибокого знання цього багатоманітного контексту, розуміння векторних напрямків поступу різних жанрів та стильових особливостей зарубіжної художньої культури.

Широкий спектр різноманітних, часто строкатих і полярних, тенденцій розвитку світового мистецтва викликає й досі певну розгубленість більшості науковців, котрі за старою традицією не дуже цікавляться зарубіжною фаховою періодикою і ґрунтовними дослідженнями західних колег, ігнорують великі інформаційні можливості Інтернету. Це характерно для представників не лише сучасного українського театрознавства, а й для наших російських та білоруських науковців, зокрема для дослідників балетного театру та хореографії.

Проте час вимагає від мистецтвознавців і балетних критиків, прискіпливіше й уважніше вивчати історію і теорію національного танцювального мистецтва, активніше вводячи досліджувані явища в світовий контекст. Так балет Національної опери України ім. Т. Г. Шевченка вже неможливо вилучити з європейського культурного простору, адже саме він викликає сьогодні все більш широку зацікавленість престижних гастрольних фірм та імпресарію всього світу.

Відомий французький балетмейстер і танцівник Серж Лифар назвав київський балет «Надзвичайним і повноважним послом України, який відкрив світові душевну щедрість і високу мистецьку красу нашого талановитого народу». Ці слова він сказав восени 1964 року зі сцени паризького театру «Шан-Елізе» під час завершення Другого міжнародного фестивалю танцю, коли, як голова журі, вручав киянам найвищу нагороду — «Золоту зірку», що присуджувалася найкращій балетній трупі світу.

Тоді увесь Париж захоплено говорив про фантастичний успіх балету столиці України, а провідні газети неначе змагалися у найвищих оцінках виступів переможців. «Київ мав складне завдання — дати останню серію гала-концертів цього найпрестижнішого фестивалю-конкурсу, виступаючи після відомих першокласних балетних труп планети, — наголошував у газеті «Франс Суар» (30 листопада 1964 р.) відомий музичний критик Жан Коте. — Не можна було вибрати кращого і найбільш ефектного закінчення! Це дивовижний і дійсно прекрасний балет! Це балетна трупа світових зірок і яскравих віртуозів та справжніх акторських особистостей. Це неповторне сузір'я талантів, які осяяли душевною теплотою й емоційною щедрістю славнозвісну паризьку сцену».

Газети «Фігаро» і «Паризьєн лібере», «Монд» і «Комба» назвали київ-

ський балет «балетом зірок першої величини», а його виступи «феєрверком танцювальний барв». Відомий критик Рене Сірвен на сторінках «Орор» (3 листопада 1964 р.) наголошував, що «професіоналізм і артистизм киян перевершують усе, що ми звикли бачити на кращих сценах Парижа. А натхненний, сповнений поетичності й ліризму танець Алли Гавриленко в адажіо на музику Глюка за своїм виконавським рівнем стоїть поруч із шедевром геніальної французької балерини Іветт Шовіре — «Лебедем» Сен-Санса».

Однак про український балет світ дізнався задовго до цієї триумфальної перемоги на паризькій сцені. Ще влітку 1935 року група солістів балетного колективу столичної опери на чолі із віртуозним танцівником Олександром Собоєм на Всесвітньому фестивалі танцю в Лондоні вразила тисячі глядачів та поважне журі іскрометним гопаком. Видатний англійський теоретик балету і критик Арнольд Лайонел Хаскелл писав у газеті «Дейлі телеграф» (8 липня 1935 р.): «Танець київських артистів перетворився на сенсацію. Вони злітали в повітря наче на крилах і невимушено оберталися, зависаючи над сценою. Карколомна техніка поєднувалася з акторським темпераментом та молодечим завзяттям. Київський балет — неповторне, унікальне явище! Його мусить побачити вся Європа». Та в середині 30-х років про будь-які зарубіжні гастролі не можна було й мріяти. «Залізна завіса» надовго зупинила будь-які міжнародні артистичні контакти.

Тільки на початку 60-х років, коли було зруйновано «залізну завісу», й особливо після здобуття Україною незалежності, відкрилися широкі обрії для численних гастрольних поїздок наших колективів, якщо вразили своїм життєствердним мистецтвом глядачів багатьох країн світу.

У червні 1995 року на найбільш престижному в США Міжнародному музично-театральному фестивалі в Чарльстоні київський балет з величезним успіхом показав «Лебедине озеро» П. Чайковського і «Лісову пісню» М. Скорумського за драмою-феєрією Лесі Українки. Дві вистави — дві грані мистецького обличчя колективу: шедевр світової класики і національний балет, що народився в театрі і є його візитною карткою ось уже близько чотирьох десятиліть. Американська критика одностайно визнала художню зрілість і високий професіоналізм київського балету, який приваблював мистецькою неповторністю і яскравим сузір'ям акторських талантів.

«У минулому жодна з балетних труп колишнього Союзу не могла бути поставлена поряд з балетом Великого та Марійського театрів. Та час змінює хід подій. Подивившись три роки тому трупу Великого театру в Лос-Анджелесі, повинен сказати, що я був більше вражений балетом з України, — пише американський критик Дотті Ешлі в газеті «Пост Кур'єр» (Чарльстон, 7 червня 1995 р.). — Краса і злагодженість цієї трупи створили свято «для очей» своїми

прекрасними «ексклюзивними» костюмами і яскравими декораціями...

Ніщо не може бути кращим за 37 фуєте Олени Філіп'євої, котра поєднує в собі силу і вишуканість у ролі чаклунки Оділії. Цей технічно дуже складний віртуозний трюк викликав шквал овацій глядачового залу так само, як і незліченні її стрімкі жете та «шовкові» арабески. Український кордебалет гранично досконалий. Всі 53 виконавиці танцювали бездоганно синхронно, поетично, особливо захоплювали виразні рухи рук, і щиро вірилося, що дівчата в білому це і є справжні лебеді».

Щедрий розквіт і творчі пошуки балетних колективів України, художні здобутки українських композиторів, диригентів, балетмейстерів і артистів у створенні сучасного репертуару і втіленні класичної спадщини віддзеркалюють досягнення хореографічного мистецтва Європи, майстри якого збагачують сьогодні скарбницю світової художньої культури, впливаючи на її розвиток.

Протягом останнього десятиліття ХХ і на початку ХХІ ст. у житті європейського балету відбулося чимало знаменних подій, серед них урочисто відзначені музично-театральною громадськістю світу ювілеї уславлених колективів — 225-річчя московського Великого театру Росії і 220-річчя Санкт-Петербурзького Маріїнського театру, вшанування яких перетворилися на свято всієї світової художньої культури. Півстоліття від дня заснування відзначили широковідомі, створені вже у ХХ столітті Московський академічний музичний театр імені К. С. Станіславського та В. І. Немировича-Данченка і Санкт-Петербурзький академічний Малий театр опери та балету імені М. П. Мусоргського.

Серед цих дат слід назвати також ювілей балетної трупі Національної опери України, якому в жовтні 2001 року минуло 75 років. За цей історично досить невеликий відрізок часу український балет створив величезний і різноманітний репертуар, утвердив і збагатив власні мистецькі традиції, здобув міжнародне визнання й досяг таких художніх вершин, для завоювання яких необхідно кілька століть.

Початок творчого шляху українського балету збігається з організацією першого національного оперно-балетного театру, урочисто відкритого 3 жовтня 1925 року в Харкові. «Дата 3-го жовтня — дата історична, тому що відкриття української опери це не тільки народження ще однієї культурної установи — це нова доба! — наголошувала передова стаття харківського часопису «Нове мистецтво». — Перша українська опера повинна стати центром, кругом якого збиратимуться співаки, музиканти, композитори, художники, танцюристи» (Українську оперу відкрито // Нове мистецтво. 1925. № 1. С. 3).

Сьогодні в Україні успішно працюють шість академічних театрів опери та балету і Київський державний академічний музичний театр для дітей та юнацтва. Балетні трупи мають три театри оперети, чотири театри драми і му-

зичної комедії, двадцять два обласних музично-драматичних театри.

Національне хореографічне мистецтво інтенсивно розвивається і у творчості всесвітньо відомого Державного заслуженого академічного ансамблю танцю України імені П. Вірського, великої танцювальної групи Державного заслуженого академічного українського народного хору імені Г. Верьовки та Державного Заслуженого вокально-хореографічного ансамблю «Донбас», в численних обласних професійних ансамблях пісні і танцю та народних колективах, у програмах фольклорно-етнографічних ансамблів «Калина», «Берегиня» й «Зоряни» та пісенно-танцювальних концертних ансамблів «Таврія», «Славутич», «Ятрань» і «Чорне море». Багатобарвне розквітає українська хореографічна культура і в різноманітних постановках народних театрів балету та ансамблів танцю.

За останні два десятиліття балет України впевнено вийшов на світову театральну арену, багато його талановитих майстрів визнано «зірками першої величини», а обдаровані молоді солісти стали переможцями найскладніших міжнародних конкурсів класичного танцю та найавторитетніших балетних фестивалів. На всіх континентах земної кулі сьогодні успішно гастролюють українські артисти, гідно репрезентуючи видатні досягнення сучасної хореографічної культури, сприяючи розширенню дружніх контактів та поглибленню взаєморозуміння між народами.

Мільйони вдячних глядачів Франції і Японії, США і Канади, Швеції та Норвегії, Данії й Італії, Іспанії та Бельгії, Югославії та Єгипту, Румунії й Угорщини, Німеччини й Австралії, Словенії та Чехії, Куби та Польщі, Болгарії та В'єтнаму, Сирії та Нікарагуа, Португалії й Індії, Лівану та Кореї, Фінляндії та Греції, Мексики й Ізраїлю широко захоплюються, життєствердним і натхненним мистецтвом майстрів сьогоденного балетного театру України.

Коли перегортаєш сторінки численних газет і журналів, де надруковано рецензії на зарубіжні гастролі наших хореографічних колективів та їх провідних солістів, мимоволі відчуваєш велику гордість і радісне хвилювання. Ось лише кілька коротких відгуків зарубіжної преси на гастрольні виступи балетного колективу Київського державного академічного театру опери та балету імені Т. Г. Шевченка.

«Київський балет має своєрідне творче обличчя, відзначається високим професіоналізмом, славиться блискучим сузір'ям талановитих солістів і може успішно змагатися з найкращими балетними трупами світу на найбільш представницьких міжнародних фестивалях», — писала кубинська газета «Гран-ма» 31 жовтня 1984 року у дні Дев'ятого Міжнародного фестивалю балету в Гавані, на якому разом з відомими хореографічними трупами 29 країн виступив балетний колектив українського столичного оперного театру.

«Балет Київської опери, безперечно, один з найкращих у Європі» — писа-

ла французька газета «Парізьєн лібере» 25 грудня 1964 року, відзначаючи тріумфальний успіх українського колективу в Парижі на Другому міжнародному фестивалі танцю. Паризька критика навіть не підозрювала, що склад трупи — зірки першої величини, а їх професіональна майстерність і артистизм перевершують усе, що ми звикли бачити». А критик газети «Франс суар» Жан Коте підкреслював: «Треба подивитися цей балет! Це те, що вражає і захоплює, це одна з найрідкіснших особливостей у сучасних балетних виступах: з одного боку, іскриста молодість виконавців, а з другого — їхня технічна і професіональна зрілість».

Шведська газета «Дагенс нюхетер» після прем'єри київського балетного колективу на сцені Королівської опери Стокгольма 28 травня 1964 року писала: «Талановитий український балет закінчив свою святкову виставу-концерт іскрометним гопаком, який полонив усіх. У ньому брав участь майже весь блискучий ансамбль артистів. Куліси хиталися від вихору з дівочих вінків і червоних стрічок. Танцюристи невимушено виконували нечуваної віртуозності номер. У заключному гопакові ми особливо відчули благородну життєрадісність танцю і оптимістичний дух київського балету».

«Український балет, суворо зберігаючи кращі традиції класичної хореографії, має неповторно своєрідні мистецькі риси, — наголошувала після прем'єри «Лісової пісні» М. Скорульського на сцені Бухарестської опери газета «Вільна Румунія» 11 листопада 1966 року. — Якщо мистецтво англійських артистів з «Ковент-Гардена», які нещодавно були у нас, позначене сухим традиціоналізмом, а кубинський балет залишив нам на пам'ять лише одну «зірку» — Алісію Алонсо, то київський балетний колектив завоював публіку загальним виконавським ентузіазмом, щедрою емоційністю, віртуозною майстерністю, щедрою поетичністю і темпераментом. Після першої ж вистави можна твердити, що кияни мають свій художній стиль, свій неповторний колорит і свою барвисту, глибоко правдиву й задушевну танцювальну мову».

А японська газета «Асахі сібун» 24 липня 1972 року писала: «Київський балет — яскраве своєрідне мистецьке явище, він вносить власні хореографічні барви у світове балетне мистецтво. Це дуже промовисто засвідчила перша ж вистава «Лісової пісні» в Токіо. Класичний танець у цьому напрочуд поетичному спектаклі вражав схвильованістю, емоційною широтою і свіжістю, був зігрітий національним колоритом, пройнятий щирістю людських почуттів. Балетна вистава захоплювала танцювальною майстерністю, високим артистизмом і наснагою».

Німецька газета «Зюддойчецайтунг» 17 квітня 1992 року відзначала: «Кияни з величезним успіхом показали власну хореографічну трактовку балету «Ромео і Джульєтта» С. Прокоф'єва. Цей геніальний твір мав кілька блискучих балетмейстерських версій в Європі: Джона Кранко в Штутгарті, Кеннета

Макміллана в Лондоні й Юрія Григоровича в Парижі.

Шеф балету Київської опери Анатолій Шекера додав до цих шедеврів свій прекрасний, сповнений філософської глибини правдивий спектакль. Рукою майстра-митця він окреслює постаті шекспірівських героїв, котрі сприймаються як наші сучасники, хвилюючи насамперед молодих глядачів.

Його танцювальна мова свіжа і переконлива, хоча й досить складна, композиційна структура вистави винахідлива і чітка. Українці довели, що можуть не тільки змагатися з метрами, але й перевершують своїх попередників. Проникливе розуміння стилістики прокоф'євської партитури зумовили граничну музикальність усієї постановки і вишуканий ретельно розроблений хореографічний малюнок усіх навіть епізодичних персонажів. Велика балетна трупа киян, прикрашена сузір'ям яскравих акторських особистостей на чолі з Оленою Філіп'євою (Джув'єтта) й Миколою Прядченком (Ромео), танцювала з повною емоційною віддачею, неначе на одному подихові. Балетмейстер і артисти створили новаторську виставу, яка підносить київську трупу до вершин балетного мистецтва сучасності і ставить її поряд з найкращими театрами світу».

Сучасний балет України щедро влітав свої яскраві квіти міжнародного визнання і захоплення у барвистий вінок світової слави європейського танцювального мистецтва.

Активна й багатогранна діяльність балетних та народно — сценічних національних танцювальних колективів, зміцнення й поглиблення їх співпраці з українськими композиторами, спільні пошуки в галузі створення нового сучасного репертуару й інтенсивне оволодіння художніми цінностями інших народів й провідних течій європейської хореографії засвідчують плідність процесів взаємозбагачення й оновлення музично-хореографічних культур. Все більш інтенсивне освоєння досвіду зарубіжного балетного театру не тільки не веде до нівелювання національних традицій українського балету та професійної народно-сценічної хореографії, а й сприяє їх щедрому розквіту та динамічному розвитку. Постійно працюючи над музично-сценічним втіленням кращих творів провідних композиторів-симфоністів світу, українські митці успішно опановують найвизначніші досягнення всієї європейської музики й активно збагачують власну виражальну хореографічну палітру.

Розширюються багатогранні творчі контакти з зарубіжними майстрами танцю, які своїм мистецтвом збагачують репертуар українських балетних колективів. Так, зокрема, широко знані в світі зірки паризької «Гранд-Опера», улюблені учні С. Лифаря Клод Бессі, Крістіан Власі й Аттіліо Лабіс у співдружбі з художнім керівником балетної трупи Національної опери України В. Яременком здійснили на київській сцені постановку балету «Ромео і Джуль-

етта» на музику П. Чайковського в хореографічній версії свого вчителя. Відомий німецький хореограф, директор Академії танцю в Цюріху Алекс Урсуляк разом з молодими солістами столичного колективу створив гостро актуальний і сучасний за своєю проблематикою й оригіналі ного танцювальною лексикою модерн-балет «Чи почуєш ти мене?». Переможець кількох престижних міжнародних конкурсів хореографів, талановитий молодий балетмейстер з Молдови Раду Поклітару, який утверджує у своїй екстравагантній творчості найновіші течії постмодерну, поставив у Києві власні інтерпретації «Весни священної» І. Стравінського та «Картинок з виставки» на музику М. Мусоргського, а в Одесі — «Кармен-сюїту» Ж. Бізе — Р. Щедрина й імprovізації на музику Й. С. Баха.

Вихованець київського колективу, лауреат першого конкурсу ім. С. Лифаря в номінації «хореограф» Олексій Ратманський, що успішно працював у Копенгагені, здійснив у Національній опері України власну версію балету «Поцілунок феї» І. Стравінського, а в Київському державному академічному музичному театрі для дітей та юнацтва пройняту сонячним гумором винахідливу виставу «Візок тата Жюньє» Р. Штрауса. В Донецькому академічному оперному театрі ім. А. Солов'яненка, керованому відомим танцівником В. Писаревим, плідно працювали самотутній австрійський балетмейстер Йорг Маннес, який збагатив репертуар молодіжного колективу постановкою «Чотири поцілунки» на музику Й. С. Баха, та хореограф з Німеччини Д. Сімкін, котрий вразив несподіваними пластичними рішеннями балетів «Пульчинелла» І. Стравінського й «Останнє танго ангела» А. П'яццолі, продемонструвавши щедрість виражальних засобів сучасного модерн-танцю.

Всі ці різноманітні постановки збагачують мистецьку палітру українських балетних колективів, наближають їх пошуки до найновіших досягнень європейської та світової хореографічної культури, активізують творчість балетмейстерів, композиторів, артистів та сценографів, які прагнуть сміливо розвивати й оновлювати національні музично-сценічні традиції й активно опановувати багатогранний досвід зарубіжних майстрів, котрі протягом великого історичного шляху балетного мистецтва України сприяли його успішному становленню та розвитку.

Видатні російські балетмейстери та педагоги брали безпосередню участь в утвердженні мистецького обличчя українського балетного театру, у вихованні його артистів і хореографів. Саме на українській сцені починав свій творчий шлях головний балетмейстер московського Великого театру і відомий педагог, народний артист СРСР, професор Р. Захаров. Уславлений хореограф, теж керівник балету Великого театру, народний артист СРСР, професор Л. Лавровський здійснив свою останню балетмейстерську постановку також на Україні. В оперних театрах республіки плідно працювали такі майстри багатонаціональ-

ної хореографії, як Ф. Лопухов, К. Голейзовський, В. Чабукіані, К. Сергєєв, І. Сухішвілі, З. Кікалейшвілі, О. Тангієва-Бірзнієк, Л. Жуков, А. Мессерер, О. Андрєєв, І. Арбатов, С. Дрєчін, О. Виноградов, а балетмейстери Г. Березова, В. Вронський-Надірадзе, С. Сергєєв, М. Заславський, М. Трегубов, В. Смирнов-Голованов, Н. Рижєнко, І. Чернишов, Г. Ісупов надовго поєднали свою творчу долю з українським балетним театром. Велике значення для розвитку хореографічної освіти й утвердження української виконавської школи мала плідна діяльність видатних російських педагогів, учениць легендарного петербурзького професора А. Ваганової, серед яких особливе місце посідали Г. Березова, А. Васильєва, Г. Кирилова, котрі в різний час очолювали Київське державне хореографічне училище, що вже понад шістдесят років готує артистів для всіх театрів України. Сьогодні поряд з училищем, яким керує його вихованка, відома українська балерина народна артистка СРСР Т. Таякіна, успішно працюють хореографічні школи при обласних оперно-балетних театрах Львова, Донецька, Харкова, Дніпропетровська, Одеси, а також новостворена Київська муніципальна українська академія танцю, що має філіали в Україні та за кордоном. В Академії успішно працюють визнані майстри класичного, народно-сценічного, українського, сучасного та спортивно-бального танцю. Окрасою його викладацького колективу є видатний педагог чоловічого класичного танцю В. Денисенко, який за сорок років роботи в столичному училищі виховав декілька поколінь першокласних танцівників-віртуозів, котрі успішно працюють не лише в театрах України, але й у багатьох провідних балетних трупах світу від США й Канади до Японії й Австралії. В Академії викладає також продовжувач славних національних традицій П. Вірського, його улюблений учень, блискучий майстер і педагог українського танцю М. Мотков.

Багато вихованців хореографічних учбових закладів України прикрашають сцени найкращих театрів Європи, зокрема московського Великого театру, Санкт-Петербурзького Наринського, Віденської опери, лондонське: «Ковент-Гардена», Берлінської й Дрезденської опер. Українські балетмейстери здійснювали постановки вистав у зарубіжних колективах, а кращі роботи А. Шекери, В. Литвинова, В. Ковтуна здобули високі оцінки провідних критиків.

На межі XX і XXI століть значно активізувалася міжнародна гастрольна діяльність не лише столичного, а й обласних балетних колективів. Поруч з ними почали своє творче життя і виступи за кордоном невеликі хореографічні трупи різного стилістичного й естетичного спрямування, зокрема модерн і джаз танцю, народно-сценічного й фольклорного танцю, а також численні студії естрадної, спортивно-бальної, постмодерної хореографії, з'явилися фестивалі сучасного танцю. В цьому розмаїтті народилися і дійсно неординарні, художньо вартісні й самобутні колективи, зокрема театр вільного танцю

«Сузір'я Аніко», створеного обдарованим балетмейстером А. Рехвішвілі в Києві, та новаторський синтетичний за лексикою Севастопольський театр танцю під орудою талановитого хореографа В. Єлізарова, який здійснює постановки масштабних балетних вистав органічно поєднуючи форми класичного, народно-сценічного, модерного, джазового та спортивно-бального танців.

Щедра багатоманітність мистецьких пошуків й експериментів, бажання молодих хореографів та артистів сказати власне слово, оволодіваючи новітніми тенденціями зарубіжної танцювальної культури співіснує з академічними балетними трупамі столичного й обласних оперних театрів, які теж оновлюють і збагачують власну художню палітру та канонічні традиційні класичні форми. Кожний театральний сезон вписує нові сторінки в історію українського балету, який, залишаючись самобутнім мистецьким явищем, інтегрує в європейську і світову хореографічну культуру.

Інтернаціоналізм європейського мистецтва переконливо виявився у творчості українських балетних колективів ще в другій половині 20-х — на початку 30-х років, коли завдяки активній допомозі майстрів братніх національних культур, насамперед російської, складні процеси становлення й формування балету України проходили інтенсивно й успішно.

Серед провідних солістів балету України є вихованці хореографічних училищ Росії, їх самовіддана праця сприяє піднесенню професійної культури театральних колективів та дальшому розвитку хореографічної освіти, зокрема творчому зростанню Київського державного хореографічного училища і Київської муніципальної української академії танцю та балетних шкіл при оперних театрах Одеси, Львова, Харкова, Дніпропетровська й Донецька. Водночас талановиті вихованці української виконавської школи прикрашають сьогодні сцени Москви та Санкт-Петербурга, а також столичні театри багатьох країн світу.

Вся історія становлення балетного театру і національного народно-сценічного танцю України переконливо свідчить про те, що постійний творчий зв'язок та взаємодія з музично-сценічними і хореографічними культурами народів Європи дуже благотворно впливає на розвиток українського композиторського, балетмейстерського та виконавського мистецтва, сприяючи художньому збагаченню його виразової палітри, розширенню тематичних й естетичних обріїв.

Сьогоднішній день балетного театру і національної професійної хореографії України своєрідно віддзеркалює весь великий і славний шлях пошуків та перемог, що розпочався понад два століття тому, додаючи все нові й нові творчі перемоги до скарбниці світової слави сучасної національної художньої культури.

Серед найновіших досягнень українського балету, що здобули великий ре-

зонанс у світі й Європі, — П'ятий Міжнародний конкурс ім. С. Лифаря, до відкриття якого солісти «Гранд-Опера» поставили в Національній опері лиффарівський шедевр: «Сюїту в булом»; Сьомий фестиваль «Серж Лифар де ля данс» з участю В. Малахова і Десятий Міжнародний конкурс артистів балету і хореографів у Москві, найпрестижніший серед балетних змагань планети.

Десятий московський конкурс перетворився на справжній парад блискучих, інтерпретацій класичної спадщини, на своєрідну демонстрацію збереження та розвитку їх славних традицій, які постійно оновлюються взаємодіючи із сучасними здобутками балетного виконавського мистецтва яке сягає вершин технічної віртуозності.

Від одного конкурсу до іншого можна спостерігати як збагачується лексика, вдосконалюються форми, розширюється виразова палітра класичного танцю, як, ускладнюючи технічні прийоми, найбільш обдаровані виконавці вдало підпорядковують їх втіленню художнього образу. Історія конкурсу — це історія народження сучасних класичних балерин і танцівників.

Член журі цього річного конкурсу, славна балерина Наталя Макарова, художній керівник найкращої балетної трупи США, порівнюючи сьогоднішніх конкурсантів з виступами артистів на першому московському змаганні, зауважила: «З кожним поколінням танець змінюється. Дуже стрімке розвивається віртуозна техніка, — такі фуєте, у два-три оберти, мені навіть не могли наснитися. Проте карколомні трюки, якщо вони не порушують — художній зміст образу і роблять більш ефектною варіацію, можуть бути, і їх не варто засуджувати і відкидати.

Через московський конкурс прийшли до всесвітнього визнання кілька поколінь майстрів класичного танцю і кожний вносив у виконання класики щось своє. Варто згадати хоча б переможців першого конкурсу, мого партнера Михайла Баришнікова, Юрія Владимиrowa, Маліку Сабірову, Ніну Сорокіну, Патріса Варта, Лойлу Араухо, Людмилу Семеняку, Франческу Зюмоо, Єву Євдокимову... Кожне ім'я — ціла епоха в історії світового балету... А — далі — Ніна Ананіашвілі, Андріс Лієпа, Володимир Малахов, Хуліо Бокка, Микола Цискаридзе. Перелік золотих лауреатів можна продовжити. Адже на кожному конкурсі спалахували цілі сузір'я яскравих талантів».

Конкурси мали доленосне значення у розвитку балетного виконавства світу й особливо країн так званої соціалістичної співдружності та колишнього СРСР, зокрема й України. Починаючи з першого конкурсу, в змаганнях постійно брали участь молоді солісти українського балету, виборюючи призові місця. Успіх у Москві відкривав шлях до почесних звань, до зарубіжних гастролей, до підвищення статусу в рідному театрі. Якщо на першому московському призером став лише один українець Є. Косменко (бронзова медаль), то на другому — четверо

солістів київського балету: А. Сморгачова й В. Ковтун (срібні медалі) та Т. Чередниченко і Т. Таякіна (бронзові нагороди). На третьому — першу премію виборола Н. Семизорова, яку відразу ж запросили солісткою московського Великого театру, а М. Прядченко здобув тоді бронзову медаль. На четвертому конкурсі Г. Кушнірова та А. Кучерук одержали срібні нагороди, на п'ятому — В. Писарєв став золотим лауреатом, а В. Яременко срібним. На шостому і сьомому кияни О. Філіп'єва та Є. Кайгородов одержали бронзові медалі. Дев'ятий Московський відкрив киянина А. Сарафанова, якого нагородили золотою медаллю і запросили провідним солістом Санкт-Петербурзького Маріїнського театру, а юні Н. Домрачева та М. Сидорова привезли до Києва бронзові нагороди.

Та на Десятому, ювілейному конкурсі, в якому брали участь понад 200 учасників з 22 країн, тріумфальні виступи українських артистів стали сенсацією. У порівнянні з усіма попередніми це змагання було набагато складнішим не лише через розширену програму, і велику кількість учасників а й дуже високий професійний рівень конкурсантів.

Вимогливе журі, очолюване Ю. Григоровичем, вже під час першого відбіркового туру з величезними труднощами визначало тих, хто не пройшов на другий. Виступи оцінювалися по новій двадцятип'ятибальній системі, і серед прекрасно підготовлених конкурсантів, попередньо відібраних за численними відеокасетами, нелегко було визначити дійсно кращих. Проте соліст балету Національної опери України Денис Матвієнко відразу ж став лідером, одержавши вже на першому турі найвищі оцінки разом зі своєю вишуканою партнеркою Анастасією Матвієнко. Цей першокласний, злагоджений дует вразив академізмом, чистотою та художньою завершеністю виконання однієї з найскладніших вершин класичної спадщини — натхненного па-де-де Аврори і Дезіре з третьої дії «Сплячої красуні» П. Чайковського — М. Петіпа. Рідкісна точність відтворення танцювального малюнку і стилю хореографа, наспівність, легкість, музикальність і поетичність танцю — все це характеризувало блискучу інтерпретацію канонічного дуету. Виступ подружжя Матвієнків дуже високо підняв планку виконання класики. А у сучасному номері «Редіо та Джульєт» американського балетмейстера Б. Клюга на музику групи «Редіо хет» вони продемонстрували досконале володіння складною й незвичною технікою постмодерну і створили зворушливі образи своїх ровесників. Матвієнки упевнено вели перед і в другому і в третьому турах. Впритул за ними йшли інші українські артисти, зокрема Віктор Іщук і Баталія Домрачева, які по-своєму танцювали конкурсний репертуар Матвієнків: па-де-де зі «Сплячої красуні», «Тарантелу» в темпераментній версії Дж. Баланчина і віртуозне фінальне па-де-де з балету «Дон Кіхот» Л. Мінкуса — М. Петіпа.

У результаті напружених змагань представники України вибороли Гран-

прі, вісім лауреатських медалей і чотири дипломи. До речі, Гран-Прі за всю попередню історію конкурсів присуджувалося лише три рази Надії Павловій (1973 р.), Іреку Мухамедову (1981 р.) і Анатолію Баталову (1997 р.). Всі представники Росії. Цю визначну перемогу і несподівану подію ще довго будуть обговорювати балетна громадськість, критика і журналісти, намагаючись відповісти на інтригуючі запитання: як могло трапитися, що славетна російська школа класичного танцю, яка на всіх попередніх конкурсах одержувала найвищі нагороди, поступилася місцем українській, що примусило суворе і безкомпромісне журі, до складу якого входили видатні діячі хореографії США, Канади, Франції, Італії, Японії, Німеччини, Китаю, Австрії, Швейцарії, Росії й України, порушити традицію.

«Україна показала найвищий клас професіоналізму і виконавської майстерності, залишивши всіх конкурсантів далеко позаду!» — наголосив Ю. Григорович. А славетний танцівник і балетмейстер, заступник голови журі конкурсу М. Лавровський підкреслив: «Українці примусили росіян потіснитися, бо дійсно перемогли всіх. Матвієнко танцює краще, ніж танцювали Нурієв і Барішников».

Усі переможці Десятого Московського — лауреати Міжнародного конкурсу балету ім. С. Лифаря в Києві, учасники щорічних фестивалів «Серж Лифар де ля дане», які постійно примушують молодих українських артистів бути у найкращій танцювальній формі. Високий художній рівень класичних балетних вистав, що посідають провідне місце в діючому репертуарі, ретельно зберігають досвідчені балетмейстери-репетитори А. Лагода, Р. Хілько, О. і В. Потапови, А. Сморгачова, М. Прядченко, В. Круглов.

На урочистій церемонії нагородження переможців і закритті конкурсу Ю. Григорович вручив Гран-Прі і золоту медаль Д. Матвієнку, золоті медалі А. Матвієнко, В. Іщуку й Я. Саленко, срібні — Н. Домрачевій, І. Козлову і донеччанину Ж. Ндуді, бронзову — Н. Мацак і диплом К. Алаєвій, К. Ханюковій, О. Шпаку та донеччанину Д. Черевичку.

Перемога українців на московському конкурсі засвідчила розквіт національного балетного виконавства, високий професійний рівень і творче піднесення балетного театру незалежної України.